

AUDİT 2024, 2 (44), səh. 26-38.
AUDIT 2024, 2 (44), pp. 26-38.
АУДИТ 2024, 2 (44), стр. 26-38

DOI:10.59610/bbu2.2024.2.3

Novruzlu Behbidalı Valeh oğlu,
doktorant,
Gəncə Dövlət Universiteti,
E-mail: behbudnovruzlu@gmail.com
© Novruzlu B.V., 2024

UOT – 330.322

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA İNVESTİSİYA MÜHİTİNİN FORMALAŞMASINDA REGIONAL ASPEKTLƏRİN TƏHLİLİ

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi - tədqiqatın əsas məqsədi regionların inkişafında investisiya mühitinin rolu və bu mühitin formalaşmasında regional aspektlərin təhlil edilməsidir.

Tədqiqatın metodologiyası - tədqiqatın metodik əsasları həm yerli, həm də Türkiyə və xarici ölkə tədqiqatçılarının elmi araşdırmaları, həmçinin investisiya mühiti konsepsiyasının formalaşdırılması zamanı baş verən problemlərə həsr olunmuş müxtəlif araşdırmalardır.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti - məqalədə investisiya mühiti anlayışının əhəmiyyəti, ölkəmizdə həyata keçirilən dövlət proqramları, investisiya mühitinin regional inkişafa təsirləri, ölkədə mövcud investisiya qoyuluşlarının iqtisadi rayonlar üzrə statistik təhlili və sair haqqında araşdırmalar aparılmışdır.

Tədqiqatın nəticələri - investisiya mühitinin formalaşmasında regional faktorların təsiri və investisiya qoyuluşlarının regionların inkişafına verə biləcəyi töhfələrin nəticəsində ümumi regionlarda məşğulluğun, sosial rifahın və iqtisadi artımın əldə edilməsi ilə nəticələnməsi kimi məsələlər nəzərdən keçirilmişdir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi - regionlarda investisiya mühitinin yaxşılaşması nəticəsində investisiya qoyuluşları artır, bunun nəticəsində ümumi iqtisadi artımın əldə edilməsi baş verir.

Açar sözlər: investisiya mühiti, investisiya qoyuluşları, regionların inkişafı, iqtisadi rayonlar.

G İ R İ Ş

İnvestisiya mühitinin regional inkişafa təsiri çox vacibdir. Əlverişli investisiya mühiti biznesləri, investorları və sahibkarları cəlb edir. Nəticədə yeni iş yerlərinin yaradılması, iqtisadi artım və region əhalisi üçün həyat səviyyəsinin yaxşılaşmasına şərait yaradır. Bu fəsilə investisiya mühitinin regional inkişafda rolunu, o cümlədən əlverişli investisiya iqliminə töhfə verən amilləri və onun faydalarını araşdırmağa çalışmışıq. Əlverişli investisiya mühiti investisiya və biznesin inkişafı üçün uyğun hüquqi, iqtisadi və tənzimləyici şərait yaradır. Beləliklə, şəffaflığı, etimadı və sabitliyi təşviq edən investisiya mühiti kapitalın cəlb edilməsi və iqtisadi artımın dəstəklənməsi üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir. İnvestisiya üçün stimullar təmin edən regionlar investorları cəlb etmək və biznesin böyüməsini stimullaşdırmaq üçün daha böyük imkanlara malikdir. Aşağı vergi dərəcələri, sadələşdirilmiş tənzimləmə prosedurları və investisiya subsidiyaları kimi tədbirlər regionun sahibkarlar və investorlar üçün cəlbediciliyini artırır. Bundan əlavə, güclü və şaxələndirilmiş iqtisadiyyatı, ixtisaslı işçi qüvvəsi və müasir infrastrukturunu ilə fərqlənən regionlar daha da əlverişli investisiya mühitinə sahib ola bilər. İnvestisiya mühitinin formalaşmasında regionun sosial və mədəni mühiti də rol oynayır. Güclü sosial birlik və minimal korrupsiya ilə səciyyələnən cəmiyyət

AUDİT 2024, 2 (44), səh. 26-38.
AUDIT 2024, 2 (44), pp. 26-38.
АУДИТ 2024, 2 (44), стр. 26-38

bizneslər, investorlar və hökumət arasında qarşılıqlı əməkdaşlığı və etimadı hər zaman inkişaf etdirir. Bu etimad nəticəsində sabit investisiya mühiti formalaşır ki, bu da öz növbəsində həmin regionda iqtisadi artımı təşviq edir [5, s.273].

Tədqiqatın əsas məzmunu

İnkişaf etməmiş regionlarda məhsuldarlığı, investisiyaları artırmaq və davamlı məşğulluq imkanları yaratmaq üçün regional stimulların rolu vacibdir. Ölkə daxilində regionlar arasında mövcud olan iqtisadi fərqləri azaltmaqla sabitlik, tarazlıq və bərabərlik kimi prinsipləri regionlarda gücləndirmək mümkündür [9, s.151].

“Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nda nəzərdə tutulmuş tədbirlərin icrası 2022-ci il ərzində də əzmlə həyata keçirilib. Azərbaycan (29 yanvar 2019-cu il tarixli, 500 nömrəli Fərman) regionların, o cümlədən kənd yerlərinin sosial-iqtisadi inkişafında əldə olunan tərəqqinin davamlı olmasını hədəfləyir [1].

Sxem 1.

Regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramları

Mənbə: <https://e-qanun.az/framework/41320> platformasından əldə edilən məlumatlara əsasən müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Dövlət Proqramının icrası çərçivəsində 2022-ci ildə regionlarda sosial infrastruktur obyektlərinin tikintisi və əsaslı şəkildə yenidənqurulması işləri davam etdirilmişdir. Bu obyektlər təhsil, mədəniyyət, tibb, gənclər və idman müəssisələrini inşa edilməsini, onların maddi-texniki resurslarının müasir standartlara və tələblərə uyğun təkmilləşdirilməsi üçün hazırlanmışdır. Ümumilikdə, “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nda nəzərdə tutulmuş bütün tədbirlərin icrası cari dövrdə davam etdirilib. İrəliləyərkən, bu tədbirlərin davamlı şəkildə həyata keçirilməsi ilə yanaşı, tikinti, bərpa, məskunlaşma, əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi və iqtisadi inkişafın təşviqi istiqamətində genişmiqyaslı işlərin görülməsi nəzərdə tutulur. Bununla yanaşı, bu səylər azad edilmiş regionlarımızda bərpa-quruculuq, məskunlaşma və digər istiqamətlər üzrə aktiv və möhkəm tərəqqi təmin etmək məqsədi daşıyır. Regionların inkişafı proqramlarının nəticəsində bir çox infrastruktur layihələri həyata keçirilmişdir ki, həmin layihələr nəticəsində ölkəmiz beynəlxalq səviyyədə bir çox indekslər üzrə qabaqcıl yerlər əldə etmişdir. Həmin infrastruktur layihələri investisiya mühitinin formalaşmasında böyük rol oynamışdır. Regionlara investisiya qoyuluşunun artırılması istiqamətində yol, dəmir yolu, su təchizatı, kanalizasiya sistemləri və elektrik təchizatı və s. digər infrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsi xarici investorlar tərəfindən müsbət qarşılır. Buna görə də, investisiyaların artmasına

AUDİT 2024, 2 (44), səh. 26-38.
AUDIT 2024, 2 (44), pp. 26-38.
АУДИТ 2024, 2 (44), стр. 26-38

stimul verir. Aşağıda göstərilən cədvəldə 2019-2023-cü illərdə Regionların Sosial iqtisadi inkişaf proqramı nəticəsində görülən işlər haqqında məlumatlar öz əksini tapmışdır [3].

Müəyyən iqtisadi sahədə istehsal şəraitini yaradan və ya həyata keçirməsini təmin edən bütün iqtisadi, institusional və sosial struktura aid olan hər hansı investisiya infrastruktur investisiyasıdır. İnkişaf etməkdə olan regionların əhalinin inkişaf etmiş regionlara və ölkədən kənara hərəkəti inkişaf etməmiş rayonların, gizli işsizliyin azalmasına, əhalinin öz bölgəsində işləməsinə şərait yaradacaqdır. Buna görə də dövlətin iqtisadi və sosial kontekstdə infrastruktur investisiyaları etməsi lazımdır [7, s.353]. Regional inkişafın ilkin mərhələlərində özəl investisiyalar yetərli olmaya bilər. Ona görə də belə olan halda ictimaiyyətin öz biznesi ilə addım atması qaçılmazdır. İqtisadi və sosial infraquruculuğa edilən investisiyalar yerli gəlirləri artıran müstəqil amil olmaqla yanaşı, yeni iqtisadi fəaliyyətlərə təkan verən açar kimi istifadə etmək uzunmüddətli perspektivdə zəruridir [8, s.106].

2015-2021-ci illər arasında regionlar üzrə əsas kapitala qoyulan investisiyaların həcminə baxdıqda müəyyən dinamikanın şahidi oluruq. Demək olar ki, 2019-cu ilə qədər bütün iqtisadi rayonlar üzrə kapital qoyuluşlarında artım olmasına baxmayaraq, 2020-ci ildə Covid-19 pandemiyası ilə əlaqədar olaraq kapital qoyuluşlarında azalma baş vermişdir. Qlobal səviyyədə baş verən pandemiya nəticəsində baş verən iqtisadi durğunluq ölkəmizdə də investisiya qoyuluşuna neqativ təsirini göstərmişdir. Buna baxmayaraq, diqqət çəkən digər nüans isə, Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında 2021-ci ildə müvafiq olaraq 1342033 min və 862228,9 min manat təşkil etmişdir ki, əvvəlki illərlə müqayisədə 4-5 dəfə çox böyük artım baş verməsini göstərir. Bununla əsas səbəbi işğaldan azad olunan ərazilərdə reallaşdırılan yüksək səviyyədə tikinti-quruculuq işləridir [2].

Cədvəl 1.

Bakı və regionlar üzrə əsas kapitala qoyulan investisiyalar (min manatla)

	2015	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Bakı şəhəri	11457267,3	11868970,6	10723782,3	0893236,1	10647331,2	10187183,1	9508358,5
Naxçıvan Muxtar Respublikası	951196,5	1005761,0	1017079,0	1029283,9	1041017,7	1062165,8	995958,3
Abşeron-Xızı iqtisadi rayonu	391014,3	459463,4	1223991,7	2534042,1	2169520,7	1232180,8	692056,3
Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonu	152013,1	294377,6	316211,0	387383,1	222891,2	224025,2	280232,6
Gəncə-Daşkəsən iqtisadi rayonu	433826,4	503632,1	466856,4	322860,9	477779,4	422438,2	341753,1
Qarabağ iqtisadi rayonu	123499,1	467070,0	378044,4	278150,1	259565,6	1342032,7	1887243,3
Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu	220623,3	290033,0	298565,2	561090,5	505994,7	272930,0	257624,8
Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu	269766,0	401079,5	455244,1	672560,0	446060,2	446179,5	428623,4

AUDİT 2024, 2 (44), səh. 26-38.
AUDIT 2024, 2 (44), pp. 26-38.
АУДИТ 2024, 2 (44), стр. 26-38

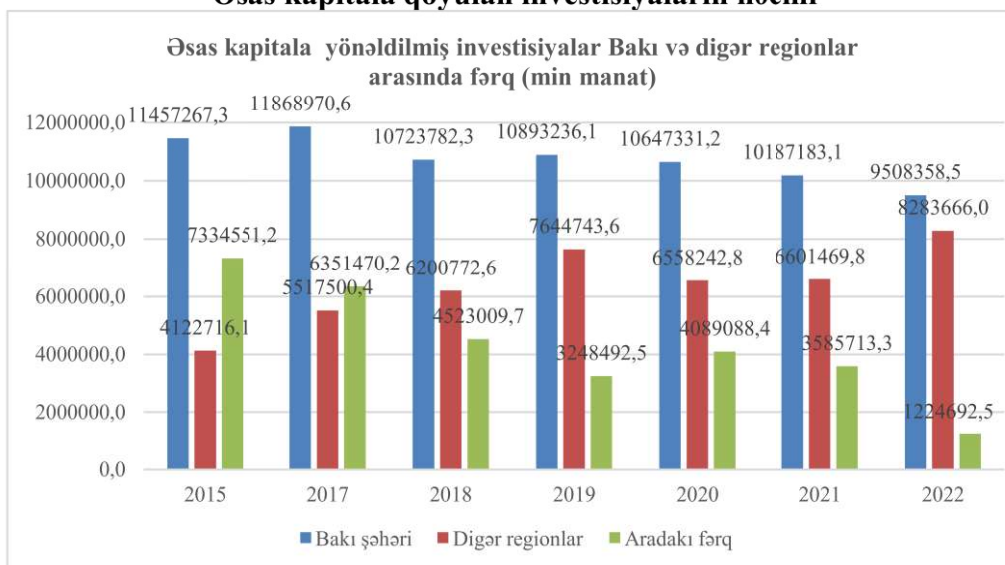
Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu	340834,1	540806,6	498276,8	283277,2	199678,1	151446,1	310192,8
Mərkəzi Aran iqtisadi rayonu	523192,9	434746,0	408406,5	487936,6	385469,7	151394,7	172641,8
Mil-Muğan iqtisadi rayonu	295868,1	306994,7	329078,1	312331,8	108635,7	85147,7	131405,5
Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonu	214808,8	363685,3	384160,4	404243,3	461200,1	193252,4	241551,6
Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu	199,6	18792,1	1325,5	1031,8	21468,0	862228,9	2219425,8
Şirvan-Salyan iqtisadi rayonu	205873,9	431059,1	423533,5	370552,3	258961,7	156047,8	324956,7

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/regions/platformasından> əldə edilən məlumatlara əsasən müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Qrafik 1-də diqqət çəkən məsələlərdən biri də Bakı şəhəri regionu üzrə əsas kapitala yönəldilən investisiyalar (10187183,1 min manat) digər regionların hamısından (6601469,8 min manat) daha çoxdur. Ölkə başçısı tərəfindən həyata keçirilən siyasət nəticəsində illər üzrə analiz etdikdə bu fərqin azaldığını müşahidə etmiş oluruq. 2015-ci ildə bu fərq 7334551,2 min manat olmuşdursa artıq 2022-ci ildə 1224692,5 min manat olmuşdur. Buna əsasən də deyə bilərik ki, ölkəmizdə aparılan regionların inkişafı siyasəti düzgündür və regionlar arasındakı bərabərsizliklərin aradan qaldırılmasına xidmət edir [2].

Qrafik 1.

Əsas kapitala qoyulan investisiyaların həcmi

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/regions/platformasından> əldə edilən məlumatlara əsasən müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

AUDİT 2024, 2 (44), səh. 26-38.
AUDIT 2024, 2 (44), pp. 26-38.
АУДИТ 2024, 2 (44), стр. 26-38

Məhsul istehsalı sahələrinə qoyulan investisiyaların həcmi dinamikasına baxdıqda regionlarla Bakı şəhəri arasında kəskin fərqlərin olduğunu şahidi olarıq. Cədvəl 2-ə nəzər salsaq, Bakı şəhərinə 2015-2022-ci illər arasında ortalama 8122434,2 min manat məhsul istehsalına investisiya yönəldiyi halda digər regionların heç birində bir milyard manatdan çox olmamışdır. Daha öncə də apardığımız təhlillərdən də bunun şahidi olmuşuq. Buna görə də, cədvəl 2.4.3-ə əsasən, regionlara ayrı-ayrılıqda nəzər salmağı düşünürük. Diqqət çəkən hallardan biri kimi 2020-ci ilə qədər Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonunda məhsul istehsalına yönəldilən investisiyaların həcmi 1 milyon manat olmadığı halda, işğaldan azad olunduqdan sonra bu rəqəmin 2022-ci ildə 290719,7 min manata çatmasını göstərə bilərik. Digər tərəfdən burada qeyd edə bilərik ki, məhsul istehsalına qoyulan investisiyaların ümumi həcmi 2019-cu ildən başlayaraq 12220127,5 min manatdan, 10166357 min manatadək azalma müşahidə edilmişdir. Fikrimizcə buna səbəb olan əsas faktor kimi Covid-19 pandemiyasının təsiri olmuşdur. Əgər Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonunu nəzərə almasaq regionlar arasında ortalama ən az 88765 min manat məhsul istehsalına investisiya qoyuluşu Lənkəran-Astara iqtisadi rayonunda baş vermişdir. Maraqlıdır ki, yalnız 2015-2018-ci illər arasında 91611,9 min manatdan 266386,3 min manatadək təqribən 3 dəfə artsa da, sonra ki, illərdə kəskin azalma baş vermişdir. Yekun da bunu deyə bilərik ki, ölkəmizdə regionlar üzrə məhsul istehsalına ayrılan investisiyalarda ciddi artım baş verməmişdir və statistikanı izlədikdə illər üzrə dalğalanmaların olmasını görürük bu səbəbdən də investisiya qoyuluşlarının artırılması üçün zəif artım olan regionlarda təşviq siyasətləri nəzərdən keçirilməlidir [2].

Cədvəl 2.

Bakı və regionlar üzrə məhsul istehsalı sahələrinə yönəldilmiş investisiyalar (min manatla)

	2015	2018	2019	2020	2021	2022
Bakı şəhəri	8199582,5	8367923,0	8286737,1	7791216,4	8435948,5	7653197,9
Naxçıvan Muxtar Respublikası	394343,4	455061,6	430443,0	573443,8	621984,4	545080,9
Abşeron-Xızı iqtisadi rayonu	268014,0	556457,6	1942883,5	1660450,1	738036,2	408837,5
Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonu	39888,3	105807,0	156403,4	121219,6	77947,2	122072,6
Gəncə-Daşkəsən iqtisadi rayonu	158895,8	206912,2	80972,6	229011,5	209425,7	120261,3
Qarabağ iqtisadi rayonu	40016,3	185465,1	131891,8	67404,3	359066,6	316204,9
Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu	93799,7	117035,6	185676,9	187390,1	75059,2	88124,5
Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu	134363,8	278777,1	242787,4	106475,9	105499,2	75033,9
Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu	91611,9	266386,3	52556,0	37138,6	18589,5	66307,4
Mərkəzi Aran iqtisadi rayonu	164062,5	190795,0	199322,6	163049,8	49505,4	78929,6
Mil-Muğan iqtisadi rayonu	83815,4	144882,2	196770,2	53520,8	46820,0	89538,4
Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonu	67923,9	173315,5	154398,3	253023,2	92785,1	98629,9
Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu	190,0	700,0	875,8	-	9773,3	290719,7
Şirvan-Salyan iqtisadi rayonu	64323,6	232384,3	188408,9	119546,1	83161,9	213418,5

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/regions/platformasından> əldə edilən məlumatlara əsasən müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

AUDİT 2024, 2 (44), səh. 26-38.
AUDIT 2024, 2 (44), pp. 26-38.
АУДИТ 2024, 2 (44), стр. 26-38

Xidmət sahələrinə yönəldilən investisiyalara cədvəl 3-də nəzər salsaq məhsul istehsalına yönəldilən investisiyalarda olduğundan fərqli olaraq, Bakı və regionlar arasında fərq nisbətən daha azdır. Belə ki, hətta 2022-ci ildə Şərqi Zəngəzurdə xidmət sahələrinə qoyulan investisiyaların həcmi 1927488,1 min manat olaraq Bakı şəhərindən (1614293,4 min manat) çox olmuşdur. Cədvəl 3-ə baxdıqda, iqtisadi rayonlar arasında xidmət sahələrinə yönəldilən investisiyalar arasında kifayət qədər fərqlər vardır. Əsasən turizm və qeyri turizm bölgələri arasında fərqin çox olması diqqət çəkir. Bu baxımdan baxsaq, Mil-Muğan iqtisadi rayonunda 2015-2022-ci illərdə ortalama 80605,3 min manat, Şirvan-Salyan iqtisadi rayonunda isə 113975,5 min manat olaraq regionlar arasında ən az investisiya qoyuluşu olmuşdur. Qarabağ iqtisadi rayonuna baxdıqda, 2020-ci ildən sonra işğaldan azad olan bölgələr baş verən inkişafın xidmət sahələrinə qoyulan investisiyalarda özünü göstər-diyinin şahidi olarıq, belə ki, 2022-ci ildə rekord göstərici 1561167,6 min manat olmuşdur ki, bu göstərici çox az fərqlə Bakı şəhərindən geri qalmaqdadır. Ümumilikdə, cədvəl 3-ə nəzər saldıqda burada da 2019-cu ildən sonra investisiya qoyuluşunda azalmanın baş verməsi ilə qarşılaşırıq ancaq işğaldan azad olunan regionlarda xidmət sahəsinə qoyulan investisiyaların baş verməsi hesabına 2022-ci ildə kəskin artım yaranmışdır. İnanırıq ki, bu artım digər regionlarımızda da baş verəcəkdir [2].

Cədvəl 3.

Bakı və regionlar üzrə xidmət sahələrinə yönəldilmiş investisiyalar (min manatla)

İqtisadi rayonlar	2015	2018	2019	2020	2021	2022
Bakı şəhəri	2873732,2	1607808,6	2088001,9	2354299,0	1426606,4	1614293,4
Naxçıvan Muxtar Respublikası	353957,9	311547,1	348398,2	218968,6	198545,0	210426,5
Abşeron-Xızı iqtisadi rayonu	73630,9	502678,7	438606,1	229318,9	370192,5	156306,1
Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonu	99066,2	197736,3	203585,1	90897,6	136587,4	148079,1
Gəncə-Daşkəsən iqtisadi rayonu	233193,4	245760,7	211584,7	177079,1	197043,1	211063,7
Qarabağ iqtisadi rayonu	64233,5	178208,0	115058,1	148328,6	970248,8	1561167,6
Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu	62122,8	142778,1	336941,6	286615,0	168870,4	140988,3
Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu	122740,3	161349,3	407557,7	315083,0	319249,7	331624,0

AUDİT 2024, 2 (44), səh. 26-38.
AUDIT 2024, 2 (44), pp. 26-38.
АУДИТ 2024, 2 (44), стр. 26-38

Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu	208513,1	182623,8	163696,1	80897,4	53900,7	115825,7
Mərkəzi Aran iqtisadi rayonu	345555,0	194465,2	223780,4	192720,6	73843,6	62961,3
Mil-Muğan iqtisadi rayonu	163946,3	163124,7	86312,8	33151,0	14271,7	22825,3
Şəki-Zaqatala iqtisadi rayonu	107769,4	178390,3	214868,5	175709,2	78067,5	113437,0
Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu	9,6	625,5	156,0	21468,0	852425,9	1927488,1
Şirvan-Salyan iqtisadi rayonu	125934,3	176577,5	122984,3	119407,8	51889,3	87060,0

Mənbə: <https://www.stat.gov.az/source/regions/> platformasından əldə edilən məlumatlara əsasən müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Regionlarda iqtisadi inkişafa və artıma təsir göstərən əsas sahələrdən biri də sənaye sektorunun inkişafıdır. Ancaq cədvəl 4-ə nəzər saldıqda, bu sahədə də Bakı şəhəri və digər regionlar arasında kəskin fərq olduğunu görürük. Aydındır ki, neft-qaz sənayesinin inkişafı nəticəsində bu baş vermişdir, ancaq bu statistika bizə göstərir ki, regionlarda investisiya mühitinin yaxşılaşdırılması böyük əhəmiyyət daşıyır. 2022-ci ilə olan statistikaya baxdıqda Bakı şəhərində 2258 sayda sənaye müəssisəsi olduğu halda, digər bütün regionlarda 1837 sayda sənaye müəssisəsi fəaliyyət göstərməkdədir. Belə olduğu halda, istehsal olunan sənaye məhsullarının dəyəri baxımından da kifayət qədər fərq mövcuddur. Cədvəl 4-ə baxdıqda, Naxçıvan Muxtar Respublikası və Gəncə-Daşkəsən iqtisadi rayonundan başqa digər regionlarda sənaye müəssisələrinin sayında azalma baş vermişdir. Ümumilikdə isə istehsal edilən sənaye məhsullarının dəyəri 1 milyard manatdan çox olan 2 iqtisadi rayon var: Naxçıvan Muxtar Respublikası 1048584,9 min manat və Abşeron-Xızı iqtisadi rayonu 4762166,3 min manat. Maraqlıdır ki, Gəncə-Daşkəsən iqtisadi rayonunda maksimum dəyər 2022-ci ildə olmuşdur. 933246,1 min manat və bu göstərici 1 milyard manatdan aşağı olmuşdur. Digər tərəfdən Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonunu nəzərə almasaq Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonunda 2015-2022-ci illər arasında istehsal olunan sənaye məhsullarının dəyəri 17140,4 min manat və 91215,1 min manat arasında dəyişmişdir ki, bu göstərici 100 milyon manatdan aşağı olmuşdur. Sənaye sektorunun inkişafı baxımından regionlarda yaradılan sənaye məhəllələri və parklarının sayının artırılması məqsədəuyğun olar, çünki bu regionlarda sənayenin təşviq edilməsi ümumi istehsal olunan məhsulun dəyərində ciddi artım baş verməsinə səbəb olacaqdır [2].

AUDİT 2024, 2 (44), səh. 26-38.
AUDIT 2024, 2 (44), pp. 26-38.
АУДИТ 2024, 2 (44), стр. 26-38

Cədvəl 4.

Bakı və regionlar üzrə Fəaliyyət göstərən sənaye müəssisələrinin say və məhsullarının dəyəri

	2015		2018		2019		2020		2021		2022	
	Fəaliyyət göstərən sənaye müəssisələrinin sayı, vahid	Sənaye məhsulunun (işlərin, xidmətlərin) dəyəri, min manat	Fəaliyyət göstərən sənaye müəssisələrinin sayı, vahid	Sənaye məhsulunun (işlərin, xidmətlərin) dəyəri, min manat	Fəaliyyət göstərən sənaye müəssisələrinin sayı, vahid	Sənaye məhsulunun (işlərin, xidmətlərin) dəyəri, min manat	Fəaliyyət göstərən sənaye müəssisələrinin sayı, vahid	Sənaye məhsulunun (işlərin, xidmətlərin) dəyəri, min manat	Fəaliyyət göstərən sənaye müəssisələrinin sayı, vahid	Sənaye məhsulunun (işlərin, xidmətlərin) dəyəri, min manat	Fəaliyyət göstərən sənaye müəssisələrinin sayı, vahid	Sənaye məhsulunun (işlərin, xidmətlərin) dəyəri, min manat
Bakı şəhəri	1170	22448221,1	1408	41373941,5	1671	39745029,2	1825	29662101,6	1999	45309744,1	2258	75384524,0
Naxçıvan Muxtar Respublikası	132	916817,9	119	990067,0	106	1014971,5	109	1040475,9	111	1069655,7	109	1048584,9
Abşeron-Xızı iqtisadi rayonu	253	626993,6	273	1499731,5	328	2367810,6	342	2731653,7	381	4125777,1	441	4762166,3
Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonu	44	17140,4	50	27800,4	52	72111,3	52	80989,7	57	88589,5	60	91215,1
Gəncə-Daşkəsən iqtisadi rayonu	209	287963,9	178	563037,0	183	654155,8	193	666442,1	197	860978,1	187	933246,1

Büdcə, maliyyə və kredit
Budget, Finance and Credit
Бюджет, финансы и кредит

AUDİT 2024, 2 (44), səh. 26-38.
AUDIT 2024, 2 (44), pp. 26-38.
АУДИТ 2024, 2 (44), стр. 26-38

Qarabağ iqtisadi rayonu	63	44700,1	71	97485,4	74	125602,5	78	114680,1	85	194776,3	93	193829,0
Qazax-Tovuz iqtisadi rayonu	88	138658,0	85	260527,6	90	303783,3	91	368502,7	98	416258,7	114	484442,9
Quba-Xaçmaz iqtisadi rayonu	91	77688,7	96	172027,5	104	286713,9	110	271416,1	124	305979,6	134	346209,5
Lənkəran-Astara iqtisadi rayonu	90	75307,8	96	148095,7	102	176201,8	107	191980,3	118	340950,5	130	360977,4
Mərkəzi Aran iqtisadi rayonu	126	368790,9	145	439732,8	143	563854,6	145	580306,1	158	646114,9	170	631380,9
Mil-Muğan iqtisadi rayonu	67	150347,8	70	293452,4	74	463932,9	80	438286,1	85	554466,4	89	709314,8
Səki-Zaqatala iqtisadi rayonu	132	109026,0	141	262284,1	135	423370,0	142	441011,3	164	440578,4	181	440578,4
Sərci Zəngəzur iqtisadi rayonu	12	1205,2	14	2822,5	14	2990,8	13	2543,0	12	7888,2	20	7134,8
Şirvan-Salyan iqtisadi rayonu	106	341666,4	91	756751,6	93	798697,4	102	679475,8	100	867323,3	109	975408,8

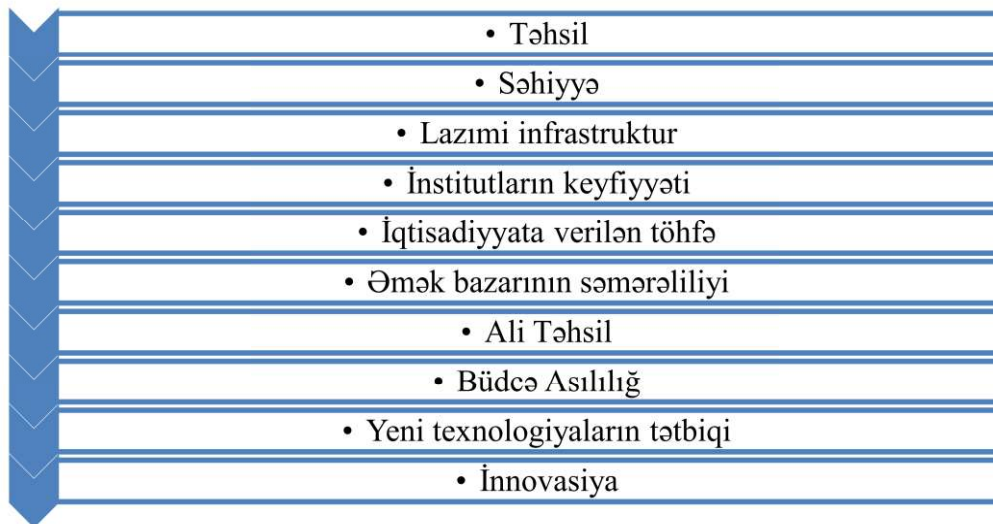
Mənbə: https://www.stat.gov.az/source/regions/platformasundan_aldə_edilən_məlumatlara_əsasən_müəllif_tərəfindən_hazırlanmışdır.

AUDİT 2024, 2 (44), səh. 26-38.
AUDIT 2024, 2 (44), pp. 26-38.
АУДИТ 2024, 2 (44), стр. 26-38

Azərbaycanda regionların investisiya potensialının qiymətləndirilməsi baxımından 2013-2017-ci illərdə mütərəqqi addım atılmışdır. Belə ki, İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi tərəfindən Azərbaycanın 62 şəhər və rayonları üzrə investisiya reytingləri hesablanmışdır. Burada Aİ-nin Regionların Rəqabətlik İndeksi və Dünya Rəqabətlik İndekslərinin tərtibində istifadə edilən oxşar yanaşmalar tətbiq edilmişdir. Sxem 2-də reytingin hazırlanmasında istifadə edilən göstəricilər qeyd olunmuşdur [4, s.1-8]:

Sxem 2.

Rayonların İntestisiya Reytingin hazırlanmasında istifadə edilən göstəricilər.

Mənbə: <https://ereforms.gov.az/files/publications> platformasından əldə edilən məlumatlara əsasən müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Aparılan araşdırmanın nəticələrinə əsasən, deyə bilərik ki, Azərbaycanda regional investisiya reytinglərində ümumi irəliləyişlər baş vermişdir. Ölkəmiz regional inkişafı əsas prioritetlərindən biri olaraq qoruyub saxlamışdır. Nəticədə regional investisiya reytinglərində dinamik artım əldə etmişdir. Bəzi regionlarda müşahidə edilən iqtisadi fəallıq dinamikasının azalmasına baxmayaraq, əksəriyyət regionlarda müxtəlif sahələr üzrə pozitiv dəyişikliyə nail olunmuşdur. Göstəricilərin əksəriyyəti regionlar üçün dayanıqlı-davamlı gələcək və münbit investisiya iqlimi vəd edir. Ancaq regionların investisiya reytinginə baxdıqda, əsasən Abşeron-Bakı regionlarına yaxın olan bölgələr və ölkənin digər iri şəhərlərindən olan Naxçıvan və Gəncə şəhərlərinin ətrafında olan bölgələrdə artım tempi daha ciddidir. Əsasən də, əldə edilən artımın səbəbi infrastruktur investisiyalarıdır. Reyting cədvəlinin nəticələrinə əsasən, zəif inkişaf etmiş digər regionlarda potensial sahələrə uyğun olaraq investisiya cəlbediciliyinin artırılması istiqamətində işlər görülməlidir. İstər dövlət investisiyaları istərsə də, xarici investisiyaların bu regionlara gətirilməsi üçün addımlar atılmalıdır [4, s.1-8].

AUDİT 2024, 2 (44), səh. 26-38.
AUDIT 2024, 2 (44), pp. 26-38.
АУДИТ 2024, 2 (44), стр. 26-38

Y E K U N

Regionlararası balanssızlığı aradan qaldırmaq üçün istifadə edilən ən təsirli vasitələrdən biri olan həvəsləndirmələr bu gün daha çox əhəmiyyət kəsb edir və bununla bağlı daha effektiv siyasətlər hazırlanır. İstehsal, məşğulluq potensialını artırmaq və ədalətli gəlir bölgüsünə nail olmaq üçün hökumətlər regionlara və sənayelərə xüsusi diqqət yetirməklə istehsal amillərinin səmərəli şəkildə bölüşdürülməsini təmin etməyə çalışırlar. Bu kontekstdə, zəif inkişaf etmiş regionlara verilən güzəştlər vasitəsilə təklif olunan üstünlüklərin əhəmiyyəti getdikcə artır. Nəticə etibarilə, stimullaşdırılmış regionlar digər bölgələrlə müqayisədə investisiyalar üçün daha cəlbəedici olmağa başlayır. Nisbətən az inkişaf etmiş ərazilər üçün dövlət tərəfindən təmin edilən müxtəlif üstünlüklər vasitəsilə bu regionları investorlar üçün cəlbəedici edən təcrübələr regional inkişafın təşviqi və zamanla regionlararası bərabərsizliklərin azaldılması üçün çox vacibdir. Təcrübələrin davamlılığı və məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilməsi təşviqlər vasitəsilə regionlararası inkişaf fərqlərinin azaldılmasına yönəlmiş təşəbbüslərin uğur əldə etməsi üçün çox vacibdir. Regionlararası inkişafda əhəmiyyətli fərqlərlə qeyd olunan ölkələrdə zəif inkişaf etmiş regionlara investisiyaların stimullaşdırılması üçün davamlı səylər göstərilir. Bu təşviq tədbirlərinin əsas məqsədi investisiyaların həcmi artırmaq, məhsuldar sektorlara yönəltmək, ümumi investisiyaların özünü təmin etmək qabiliyyətini artırmaq və inkişaf etmiş regionlarla yanaşı, az inkişaf etmiş regionlara investisiyaları təşviq etməkdir. Əsas məqsəd regional inkişaf məqsədlərini həyata keçirərkən investisiyaların daha tarazlaşdırılmış regional bölgüsünə nail olmaqdır [6, s.20].

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019–2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi haqqında Fərmanı // 29 yanvar 2019-cu ildə qəbul edilmişdir. Bakı: Fərman, 2019. (15)
2. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatı. Regionlar: [Elektron resurs] / URL: <https://www.stat.gov.az/source/regions/> (40)
3. Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi. “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2019-2023-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nın icrası ilə bağlı 2022-ci il ərzində görülmüş işlər barədə Məlumat: [Elektron resurs] URL:<https://economy.gov.az/storage/files/files/3739/teIV6rU2oiGomrArYtCkUc5tDAT5dnnTEp0xXDzn.pdf> (44)
4. İqtisadi İslahatların Təhlili və Kommunikasiya Mərkəzi Rayonların İnvestisiya Reytingi. – Bakı: 2017. 8 s. (60)
5. Novruzlu B.V. Təşviq konsepsiyası və beynəlxalq təşviq siyasətləri // İnnovasiyalı İqtisadiyyat və Menecment jurnalı, 2022. № 3, s. 271-277. (67)
6. Çukurçayır S. Bölgəsel Kalkınmada Vergisel Təşviklərin Rolü və Etkinliyi // Üçüncü Yerel Ekonomilər Kongresi, Konya: Selçuk Üniversitesi İktisadi və İdari Bilimler Fakültesi, 26-27-28 Mayıs, 2011. s. 18-44. (81)
7. Keleş R. Kentleşme Politikası / R.Keleş. Ankara: İmge Kitabevi, 2004. 767 s. (88)
8. Küçüköğlü M. Vergisel Təşviklərin Bölgəsel Kalkınmadakı Rolü: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Üzerine Bir Uygulam: / iqtisadiyyatüzrə fəlsəfə doktoru dis. / Bursa, 2005. 174 s. (89)
9. Cohen D., Legoff J.P. Regional development incentives: A critical overview of the evidence // Canadian Journal of Regional Science, 1987. 10 (2), p. 149-167. (115)

Behbidali Valeh Novruzlu,
Ph.D. Student,
Ganja State University,
E-mail: behbudnovruzlu@gmail.com
© B.V. Novruzlu, 2024

ANALYSIS OF REGIONAL ASPECTS IN THE FORMATION OF THE INVESTMENT ENVIRONMENT IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

A B S T R A C T

The purpose of the research – investigation of the the role of the investment environment in the development of regions and the analysis of regional aspects in the formation of this environment.

The methodology of the research - the methodological basis of the study is the analysis of scientific research by local, Turkish and other foreign researchers, as well as the analysis of various studies devoted to the problems arising in the formation of the concept of the investment environment.

The practical importance of the research - the article examines the meaning of the concept of investment environment, studies state programs implemented in our country, substantiates the influence of the investment environment on regional development, and carries out a statistical analysis of existing investments in the country by economic regions.

The results of the research - the issues considered include the influence of regional factors on the formation of the investment environment and the contribution of investments to the development of regions, leading to an increase in the level of employment, social welfare and economic growth in the regions as a whole.

The originality and scientific novelty of the research – due to the improvement of the investment environment in the regions, investments are increasing, as a result, general economic growth is achieved.

Keywords: investment environment, investments, development of regions, economic regions.

*Новрузлу Бехбидали Валех оглы,
докторант,
Гянджинский Государственный Университет,
E-mail: behbudnovruzlu@gmail.com
© Новрузлу Б.В., 2024*

АНАЛИЗ РЕГИОНАЛЬНЫХ АСПЕКТОВ В ФОРМИРОВАНИИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ СРЕДЫ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ

Р Е З Ю М Е

Цель исследования - исследование роли инвестиционной среды в развитии регионов и анализ региональных аспектов формирования этой среды.

Методология исследования - методической основой исследования является анализ научных исследований как местных, так и турецких и зарубежных исследователей, а также анализ различных исследований, посвященных проблемам, возникающим при формировании концепции инвестиционной среды.

Практическая значимость исследования - в статье рассмотрено значение понятия инвестиционной среды, изучены реализуемые в нашей стране государственные программы, обосновано влияние инвестиционной среды на региональное развитие, осуществлен статистический анализ существующих инвестиций в стране по экономическим регионам.

Результаты исследования - рассмотрены такие вопросы, как влияние региональных факторов на формирование инвестиционной среды и вклад инвестиций в развитие регионов, приводящий к росту уровня занятости, социального благосостояния и экономического роста в целом по регионам.

Оригинальность и научная новизна исследования – за счет улучшения инвестиционной среды в регионах увеличиваются инвестиции, в результате чего достигается общий экономический рост.

Ключевые слова: инвестиционная среда, инвестиции, развитие регионов, экономические районы.

*Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
12.01.2024
Təkrar işlənməyə göndərilmişdir:
13.02.2024
Sərə qəbul olunmuşdur: 05.03.2024*

*Дата поступления статьи в
редакцию: 12.01.2024
Отправлено на повторную
обработку: 13.02.2024
Принято к печати: 05.03.2024*

*The date of the admission of the article to
the editorial office: 12.01.2024
Send for reprocessing: 13.02.2024
Accepted for publication: 05.03.2024*